

Wstęp

Szkoła od zarania dziejów była instytucją społeczną, której misją jest słu-
żenie ludziom w ich holistycznym, całościowym rozwoju. Jednak w ostatnim
okresie poddawana jest ona ciągłej krytyce skoncentrowanej na procesie wycho-
wania uczniów. Przedmiotem krytyki, który jest najczęściej dyskutowany, staje
się zachowanie uczniów. Problem w głównej mierze dotyczy nauczycieli oraz
ich odpowiedzialności za wychowanie i zachowanie się młodzieży w szkole.
Głównie rodzice dzieci uczęszczających do szkoły prowadzą polemikę ze śro-
dowiskiem nauczycielskim. Pierwsi uważają, że rola wychowania należy do
nauczycieli, gdyż młodzież większość dnia spędza właśnie w szkole. Nauczycie-
le twierdzą zaś, że uczniowie kulturę osobistą, która warunkuje ich postawy,
„wynoszą” z domu rodzinnego i nie można obarczać winą za złe zachowanie
w szkole tylko grono nauczycielskie. Tym bardziej, że socjalizacja pierwotna
dokonuje się w środowisku rodzinnym, a w szkole jak i innych środowiskach
poza rodzinnych realizuje się socjalizacja wtórna.

Trzeba jednak wziąć pod uwagę trudne sytuacje wychowawcze w szko-
łach polskich, o których media coraz częściej informują opinię publiczną. Gdzie
tkwi źródło agresywnych, niekiedy skandalicznych zachowań młodzieży? Jed-
noznacznie trudno stwierdzić. Być może jedną z przyczyn jest trudny okres
dojrzwiania i „burza hormonalna”, z którą często wiąże się bunt dorastającej
młodzieży przeciwko istniejącej rzeczywistości. Inną przyczyną zachowań agre-
sywnych może być kryzys wszelkich wartości i brutalizacja życia. Kolejną przy-
czyną może okazać się rozwój techniki i cywilizacji, z którym wiąże się proces
akceleracji w okresie adolescencji.

Niepokojące są doniesienia o zachowaniach agresywnych gimnazjali-
stów, o ich niechęci do szkoły i wręcz wrogiej postawie wobec niej. Autorka
zastanawia się, czy może to być uwarunkowane kulturą istniejącą w szkołach,
a konkretnie klimatem społecznym w nich panującym, kulturą osobową czy oso-

bistą zarówno pracowników szkoły, jak też uczniów oraz jakością stosunków interpersonalnych w społeczności szkolnej.

Głównym celem tej monografii jest poznanie kultury szkoły gimnazjalnej i określenie udziału różnych podmiotów w jej tworzeniu z perspektywy ucznia i nauczyciela. Celem jest też poznanie zachowań i postaw uczniów gimnazjum wobec szkoły oraz badanie zależności między zmiennymi: zachowania gimnazjalistów, kultura organizacyjna szkoły, kultura nauczycieli, kultura uczniów.

Prezentowana praca jest efektem analizy literatury przedmiotu, własnych badań empirycznych oraz refleksji naukowych dotyczących problematyki kultury szkoły i jej związku z zachowaniem uczniów na terenie badanych gimnazjów.

Zasadnicza trudność, jaka pojawia się podczas rozważań nad kulturą, łączy się z definiowaniem tego wieloznacznego pojęcia. Brak jednoznaczności autorów w rozumieniu kultury, a także szeroki zakres tego zagadnienia, czynią trudnymi badania empiryczne szczególnie na gruncie pedagogicznym, stanowiącym nowy obszar dla tej problematyki. Prezentowane w literaturze definicje kultury szkoły dotyczą najczęściej tylko jednego aspektu, a mianowicie: kultury organizacyjnej, rozumianej jako: „przestrzeń, w której jednostki się komunikują według określonych reguł i realizują wspólne zadania, dzięki czemu jednostki mają poczucie tożsamości”¹.

W prezentowanej czytelnikowi monografii, autorka podejmuje próbę skonstruowania definicji komplementarnej kultury szkoły, która ujmowałaby zagadnienie w trzech podstawowych aspektach: kultury organizacyjnej szkoły, kultury relacji interpersonalnych oraz kultury nauczycieli i uczniów.

Rozdział pierwszy monografii poświęcony został pojęciu kultura. Autorka dokonała w nim analizy literatury poświęconej zagadnieniu kultury w ujęciu antropologicznym, socjologicznym i humanistycznym. Niezbędne było odniesienie się do pedagogiki kultury, a szczególnie pedagogiki humanistycznej oraz personalistycznej. Celem pedagogiki kultury humanistycznej i personalistycznej jest „kultura w ludziach”², której filarem jest kultura osobowa człowieka (szczególnie nauczyciela), determinująca w dużej mierze zachowania uczniów, ich styl życia i współżycia w społeczeństwie.

¹ Kożusznik B., *Zachowanie człowieka w organizacji*, PWE, Warszawa 2011, s. 257.

² Wojnar I. (red.), *Edukacja i kultura. Idea i realia interakcji*, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, Warszawa 2006, s. 13.

W rozdziale drugim przedstawiono metodologiczne podstawy badań własnych, problemy badawcze i metody wykorzystane w toku postępowania badawczego.

Rozdział trzeci zawiera rozważania naukowe i wyniki badań własnych dotyczące kultury szkoły. W tej części opracowania przedstawiono teoretyczne odniesienia do kultury organizacyjnej szkoły, kultury relacji interpersonalnych w szkole, a także do kultury osobowej i osobistej nauczycieli oraz uczniów wraz z interpretacją wyników badań własnych w wymienionych obszarach tematycznych.

Autorka jest przekonana, że kultura nauczycieli ma decydujące znaczenie w kształtowaniu kultury pracy szkoły: klimatu społecznego, stylu kierowania oraz stosunków interpersonalnych pomiędzy wszystkimi podmiotami edukacyjnymi. Kultura nauczyciela stanowi warunek *sine qua non* kultury szkoły. Zarówno kultura nauczycieli, jak i kultura uczniów decyduje o kulturze szkoły, co stanowi istotny warunek jakości i efektywności pracy tej instytucji społeczno-wychowawczej.

Zachowanie uczniów jest, coraz częściej, tematem przewodnim w dyskusjach o szkole, dlatego stało się ono punktem odniesienia autorki do napisania czwartego rozdziału. Znajdują się w nim teoretyczne rozważania, jak też przykładowe strategie radzenia sobie młodzieży w środowisku szkolnym. W rozdziale zostały omówione wzajemne uwarunkowania kultury nauczycieli i uczniów oraz ich implikacje wychowawcze.

Prezentowana monografia wydaje się pionierska w literaturze przedmiotu, bowiem nie podjęto do tej pory badań odnoszących się do związku kultury nauczycieli z kulturą uczniów i ich zachowaniem się w szkole. Jest w niej prezentacja nowego spojrzenia na kulturę szkoły, poprzez kulturę człowieka (nauczyciela i ucznia), a nie tylko kulturę organizacji. Według Autorki istnieje potrzeba intensyfikacji badań naukowych, w tym obszarze tematycznym przede wszystkim z punktu widzenia kultury osobistej czy osobowej nauczyciela jako jednego z głównych czynników kultury pracy szkoły.

Książka skierowana jest przede wszystkim do nauczycieli, wychowawców, pedagogów, dyrektorów szkół, rodziców, a także do studentów kierunków pedagogiki i psychologii. Autorka ma nadzieję, że książka spełni oczekiwania Czytelnika, przyczyni się do głębszej refleksji tematu i zostanie przychylnie przyjęta w gronie potencjalnych odbiorców.

Serdeczne podziękowania Autorka składa: prof. dr. hab. Kazimierzowi Denkowi, prof. dr. hab. Józefowi Kuźmie, prof. dr. hab. Marianowi Śnieżyń-

skiemu, którzy skierowali myśli Autorki i nastawienia badawcze na problematykę kultury nauczycieli i uczniów w „szkole wspierającej rozwój”.

Gorące podziękowania skierowane są również do Recenzentów: dr hab. Barbary Skałbani prof. WSP w Warszawie im. J. Korczaka i dr. hab. Mirosława Babiarsza prof. UJK w Kielcach za trud, poświęcenie i konstruktywne uwagi. Merytoryczna krytyka i cenne wskazówki Recenzentów, które istotnie przyczyniły się do powstania tej monografii.

Serdeczne podziękowania Autorka składa Mężowi za okazaną cierpliwość, wyrozumiałość i wsparcie przy pisaniu książki. Wszystkim Uczniom, Nauczycielom, Dyrektorom Szkół oraz Pedagogom Szkolnym dziękuje za udział w badaniach.

Autorka